

УДК 336.228

Валерій Васильович СОКУРЕНКО,

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
заслужений юрист України,
ректор Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8923-5639>*

НАЦІОНАЛЬНА ПОДАТКОВА БЕЗПЕКА ЯК СКЛADOVA ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Фінансова безпека та її оцінка є ключовим компонентом фінансової безпеки держави в невизначеному і мінливому внутрішньому і зовнішньому економічному середовищі. Розвиток економічних відносин, з одного боку, призвів до поліпшення умов життя в сучасному суспільстві, а з іншого, – до помітного зниження моральності громадян, що виливається в схильність до податкового шахрайства.

Тіньова економіка як наслідок податкового шахрайства значно знижує податкові надходження держави і водночас послаблює її фінансову безпеку. Тіньова економіка є неоднозначним поняттям, оскільки література з цієї теми пропонує безліч часто схожих визначень, які виникають через різні цілі дослідження цього явища і різноманітність соціально-економічних систем, за якими здійснюється спостереження. Вважається, що це вид діяльності, за якого грошовий обіг не зареєстровано на національних рахунках, що рівносильно ухиленню від сплати податків. Тому тіньова економіка в одному із своїх аспектів може вважатися зловживанням податковим законодавством.

Загалом негативні наслідки податкових злочинів для фінансової безпеки є різноманітними, зокрема це недоотримання бюджетом коштів від податкових платежів і, як наслідок, недофінансування важливих суспільних потреб, порушення законів ринкової конкуренції через здобуття підприємствами-неплатниками низки переваг і порушення принципу соціальної справедливості щодо добросовісних платників податків [1].

У суспільній свідомості приховування доходів від оподаткування не завжди оцінюється негативно, більш того, часто вважається, що податки є високими і несправедливими, а податкове законодавство – незрозумілим і непослідовним. Такі обставини зменшують почуття провини в разі ухилення від сплати податків. Водночас податкові злочини можуть становити загрозу для фінансової безпеки держави, оскільки їх масштаби і вплив не лише скорочують податкові надходження, а і змушують інші економічні суб'єкти конкурувати з компаніями, які не виконують податкові вимоги.

Місцеві податки складають основну частину коштів місцевого самоврядування в розвинутих країнах. Згідно зі статистичними даними найбільшу питому вагу в доходах місцевих бюджетів України сьогодні мають надходження від загальнодержавних податків, зборів та інших обов'язкових платежів, практично не пов'язаних з власною діяльністю органів місцевого самоврядування, що становлять залежно від року 50–70 % доходів загального фонду [2].

Отже, тінізація економічних відносин в Україні чинить значний деструктивний вплив на економіку України. Наявний масштаб тінізації ринку праці та наявність налагоджених механізмів легкого виведення в «тінь» заробітних плат негативно відбиваються на обсягах надходжень до бюджету. За таких умов навіть незначні коливання економічної кон'юнктури можуть призводити до збільшення масштабів «виведення» заробітних плат у «тінь», що дестабілізує чиним впливатиме на систему державних фінансів. Крім того, тінізація заробітних плат загрожує стримуванням нагромадження коштів накопичувальної системи та розвитку її інвестиційного потенціалу [3].

Скорочення податкових зобов'язань за допомогою правових інструментів – звичайне явище в сучасних країнах. Платники податків порівнюють переваги несплати податків зі своїм ризиком. Вважається, що ризик контролю є невеликим і часто не досягає рівня статистичної значущості, проте значна частина суб'єктів господарської діяльності виконує свої податкові зобов'язання, зокрема і з моральних міркувань. Проте податкове шахрайство являє собою реальну загрозу фінансовій безпеці країни, оскільки знижує доходи держави і місцевого самоврядування. Крім того, воно порушує правові основи сучасної демократичної держави.

Для забезпечення достатньо високого рівня соціального та економічного життя необхідно враховувати податкові недоліки, спричинені неефективним та неадекватним ставленням держави до платників податків, що створюють дестабілізуючі явища у податковій системі, а саме: податкові зловживання та правопорушення, численні ухилення від сплати податків та використання заплутаних схем їх справляння [4].

Висновок. В Україні порушення податкових зобов'язань проявляється на такому рівні, який може становити загрозу стабільності державної бюджетної політики. Компанії, що працюють у тіньовій податкової зоні, стають більш конкурентоспроможними, ніж компанії, що працюють цілком легально. Тіньова економіка означає відхід від оподаткування, що надає можливість недобросовісним підприємцям пропонувати своїм клієнтам товари та послуги за нижчими цінами. Несплата податкових зобов'язань як основний елемент тіньової економіки є порушенням механізмів конкуренції, і його вплив на рівень податкових надходжень прямо впливає на фінансову безпеку держави.

Список бібліографічних посилань

1. Іщенко В.В. Податкова складова фінансової безпеки держави. *Наукові праці НДФІ*. 2011. Вип. 4. С. 149-156.

2. Сергієнко Л. К. Регіональні тренди бюджетної політики в контексті євроінтеграції. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. №212. С. 67-71.
3. Чубенко А. Г. Національна податкова безпека та перспективи використання досвіду Податкової служби (IRS) Сполучених Штатів Америки для боротьби з тіньовою економікою в Україні. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 18-25.
4. Полонська Ю.М. Організаційне забезпечення системи підтримки прийняття управлінських рішень у податковому плануванні за критерієм податкової безпеки. *Комунальне господарство міст*. 2011. № 100. С. 277-284.